CİNSİYET MESELESİ

MEHMET HAKAN

İnsan türü, kadın ve erkek olarak iki cinsden oluşuyor. Kadın ve erkek adlandırmalarıyla, iki farklı adla somutlanan bu ayrılık, kadınlık ve erkeklik ortak paydaları altında sıralanan değişik özelliklerden köken alıyor. Doğal ve böyle oluşu tartışılmayacak önsel bir şey bu. Kadın veya erkek kimliğini oluşturan bu özellikler doğuştan, tarihten, gelenekten veya içine doğulan toplumdan verili özellikler olabilir. Tarih boyunca bu farklılık yani cinsiyet kimliğini belirleyen özelliklerin ayrılığı doğal ve verili bir şey olarak görülür ve bu farklılığa göre ilişkiler biçimlenirken, tarihin modern zamanlara doğru evrilmesiyle öncelikle haklar, görevler ve alınan roller anlamında, giderek de yapısal ve zihni bir eşitlikten söz edilir oldu. Birçok değişikliği de beraberinde getiren bu anlayış, yaşamın tüm alanlarına sinmiş bu geleneksel ayrımı tamamıyla yok edemese de -ki bu imkansız- bu yolda önemli mesafeler katetti. Feminist akımların yanısıra, içerikleri ne olursa olsun (dinsel, toplumsal vb.) kadınlık-erkeklik rolleriyle ilgili başat etkenin tarihsel ve toplumsal olana bağlı olduğunu varsayan akımlar da bu ortamı beslediler ve desteklediler. Sonunda varılan nokta kadın ve erkeğe verili olan özelliklerin getirdiği farklılıkların inkârına, veya en hafif tabirle önemsiz sayılmasına yol açtı. Haklar alanındaki eşitliğin -ki bunun ahlaki alana giren bir sorun olduğu açık- görevler ve sorumluluklar alanına da taşmasıyla, cinsler arasındaki ayırıcı çizgiyi giderek bulanıklaştırıcı çabalar gün geçtikçe yoğunlaşıyor.

Bu yazı boyunca yukarıda çizilen tabloya bakışımızı netleştirmek amacıyla, kadın ve erkek arasındaki yapısal farklılıklar ve bunun getirdikleriyle ilgilenerek cinsiyet meselesinin psikolojik, fizyolojik ve biyolojik, yeri geldiğinde de toplumsal yönlerine odaklanacağız. Haklar ve sorumluluklar alanını, tartışmamızı doğrudan ilgilendirmedikçe gündem dışı bırakıyorum. Bu alan herkesin kendi inanç ve değer

sistemine göre belirleneceğinden, belli bir inanç -ya da değer sisteminin bağlısı olduktan sonra, bunun artık o inanç sisteminin iç tartışması dışında konu yapılmasının verimli olmadığına, bunun da ötesinde anlamlı olmayacağına inanmaktayım.

Cinsiyet meselesinde yapısal olanı yani biyolojik ve psikolojik boyutu öne çıkarmam rastgele bir seçimin sonucu değil. Cinsiyet alanında farklılığı belirleyen temel şeyin öncelikle yapısal olduğu ve insana verili olduğu inancım bu tutumumda ana etken. Bu öncelik nedeniyle de, konu üzerinde en fazla söz söyleme hakkı olan biyoloji ve psikolojinin deyim yerindeyse 'susturulmuş' olmasının eşitlikçi rüzgarın getirdiği despotik havaya bağlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü cinsiyetlerin farklılığını belirleyen yer olan bu verili özellikleri inceleyen bu iki bilimin bugüne dek sunduklarının pek de hoşa giden şeyler olmadığı açık. Ruh bilimin, modern psikiyatrinin kurucuları Jung ve Freud'dan itibaren cinsiyet farklılıklarına vurgu yaptığı için, bu konuda sicili pek parlak değil. Bu bilimlerin bize sunduğu farklı yapı ve biçimlenişi kimse inkar etmese de bunu ve sonuçlarını tam anlamıyla kabullenmek de kimsenin işine gelmiyor. Hele modern feminist akımların hiç işlerine gelmediğinden, yer yer hücumlarını tam da o noktaya yöneltiyorlar. Çünkü temel farklılıkların kabulü, diğerlerinin kabulünü de zincirleme olarak getirecektir. Bireysel farklılıkların bile son derece önemli olduğu psikoloji ve psikiyatri için böylesi temelli bir farklılığın yani cinsiyet farkının yadsınması olanaksızdır.

Farklılığın doğrudan sonuçları ne olabilir? Tabidir ki görevler, ödevler ve sorumlulukların biçimlenişine, giderek de haklara uzanan yansımaları olmuştur, olacaktır. Bugün niçin başka türlü değilde böyle olduğumuzun bu farklılıkla ilişkisi vardır işte. Bu farklılığın nasıl ortaya çıktığıyla ilgili söylenecek ilk şey cinsiyet alanında insanın tür olarak, bir tabula rasa olmadığıdır. Dünyaya geldiğimiz anda, bize verili özellikleri de beraberimizde getiriyoruz. Sonra bu özelliklerin uygun ifade yolları bulmasıyla, çeşitli etkenlerle şekillenmesiyle erişkin kimliğimiz ortaya çıkıyor. İşte bize verili bu nitelikler, özellikler nelerdir, bunlar bizi nasıl etkiliyor; bu konudaki verilerin, şimdiye dek elde edilmiş olanların bir kısmını sergilemeyi amaçlıyorum.

Cinsiyet alanındaki temel kavramları ele alarak işe başlayalım. Biyolojik-bedensel cinsellikle eşanlamlı olan cinsiyeti, dört ana bileşen

oluşturur: Kromozomlar (yani kalıtsal yapı), cinsiyetle ilgili bedensel yapılar (üreme bezleri, iç ve dış üreme organları), cinsel hormonlar, ve ikincil cinsel özellikler. Görüldüğü gibi cinsiyet kavramı içerdikleriyle somut ve anlaşılabilir farklara karşılık geliyor.

Bir diğer önemli kavram olan cinsellik denilen şey ise biyolojik cinsiyetten farklı olarak cinsel ilgi, uyarılma ve nesne seçimini kapsar. Bununla bağlantılı olarak da birey kendine özgü cinsiyetiyle uyumlu bir cinsel ifade örüntüsü geliştirir. Cinsel bütünlük de diyebileceğimiz bu özgün biçim, cinsiyetle bağlantılı ama aynı zamanda onun üzerinde yükselen ve kişinin ruhsal yapısından da etkilenen bir özellik gösterir. Bu yapı seçilmiş veya yaşantılarla koşullanma yoluyla oluşmuş bir yapı değil, derinlerden ve kişinin doğasından köken alan bir yapıdır.[1]

Çekirdek cinsel kimlik, veya kadın-erkek kutupsallığı, biyolojik cinsiyetin benlik imgesidir ve bireyin erkek veya kadın olma şeklinde kendisine biçtiği rol, taktığı ad olarak tanımlanabilir. Genel bir kural olarak, çekirdek cinsiyet açık bir şekilde tanımlıdır ve biyolojik cinsiyetle uyumludur.

Cinsiyet rolü davranışları ve kimliği ise erkeksilik ve kadınsılığın nesnel ve öznel görünümlerine işaret eder: Fiziksel görünüm, giysi, tavır, konuşma, saldırganlığa eğilim, duygusal cevaplar, ve sayılamayacak daha birçok özellikler.

Şimdi tüm bu saydığımız alanlarda kadın ve erkek arasındaki farklılıkları sergilemeye geçebiliriz. İnsanda cinslere özgü farklılıklar gösteren davranışlar başlıca 5 grupta toparlanabilir.[2]

1. Cinsel Yönelim; yani cinsel ilişkide eş olarak tercih edilen cins anlamında. Bunun insan için ifade ettiği şey kadın cinsinin erkeği, erkeğin ise kadını tercih etmesidir. Burada hemen bir itiraz öne sürülerek eşcinsellik olgusu gündeme getirilebilir. Ancak böylesi bir itiraz yersiz olacaktır, şundan: Bir kere bizim burada ele aldığımız ana özellikler ortalama ve 'normal' (sıradan) kadın-erkek özellikleri. Kadın ve erkek tanımları için normalin olduğu zaten yazının ilerleyen kısımlarında görülecek. En son tanımlayıcı araştırmalarda elde edilen veriler

1. *Psychiatry*, R. Michels, J. O. Cavenar, ve ark. Basic Books, New York 1990.

erkeklerin % 90 oranında cinsel eş olarak kadınları, kadınların ise % 95 oranında erkekleri tercih ettiğini gösteriyor. Biz işte bu çoğunluk için konuşuyoruz. Cinsel eşle ilgili bu yönelim tercihinin doğal ya da normal olduğunu reddeden varsa -eğer bu konuda özel bir kastı yoksa- akl-ı selime havale etmekten başka elimizden birşey gelmez. İnsan davranışları içinde cinsiyet farkının en mutlak olduğu alanlardan biri olan cinsel yönelim, aynı zamanda insan neslinin devamlılığına da hizmet eder.

2. Çekirdek Cinsel Kimlik: Bu kişinin temel kadın veya erkek olma hissidir. Cinsel kimliğin oluşumunun çocuğun doğum öncesinde başladığını söyleyen bilimsel veriler mevcuttur. Bu verilere göre, çocuğun anne karnındaki gelişimi esnasında belli bir kritik dönemde cinsiyete göre salgılanan hormonların etkisiyle, tüm beden ve beyin cinsiyete göre şekillenir. Buna göre, testosteron (erkeklik hormonu) beyin üzerine etki ederek cinsel kimliğe erkek cinsiyeti temel özelliklerini verirken, bunun yokluğunda kadın cinsi özellikleri oluşur.[2] Bu hormonal etkiyi değiştirmenin olanaklı olmadığı dış görünüşlerine bakılarak bilinmeden karşı cinse uygun yetiştirilen bireylerde yapılan gözlemler sonucunda gösterilmiştir. Yine kimi doğum öncesi hormonal anomali vakalarıyla yapılan gözlemler de bu bulguyu desteklemiştir.

3. Saldırganlık: Erkekler kadınlara göre daha fazla fiziksel saldırganlık gösterir. Bu erken yaşlardan itibaren bir gerçektir. Erkek çocuklar oyuncaklarına daha fazla vurur, yetişkinliğe doğru ilerledikçe daha fazla kavgaya karışırlar, şiddetle birlikte giden suçların çoğunu onlar işlerler. Hemen tüm kültürlerde savaşa giden, savaşan, toplumu temsil eden erkeklerdir. Birçok psikolojik çalışma erkeklerin 6 yaşın altında veya üstünde olsun daha saldırgan olduklarını göstermiştir.[3] Yine ilginç olarak saldırganlıkta, kadınların kendilerini daha çok kurbanın yerine koyma eğilimi olduğu da önemli bir bulgudur. Erkek ve kız çocuklara aynı tür davranarak bu farklılığı gidermeye çalışan deneylerin başarısızlıkla sonuçlanması da bu ayrımın yapısal ve kültüre özgü olmadığını göstermiştir.

2. *Review of Psychiatry.* American Psychiatric Press Volume 10, 1991.

3. *Psychology and the Challeneges of Life* S.A.Rathus, j.S. Nevid USA 1989.

4. Oyun Davranışları: Erken dönemden itibaren erkek ve kız çocuklar ayrı oyun davranışları örüntüleri ve tercihleri geliştirirler. İlk birkaç yıldan itibaren oğlanlar daha araştırmacı ve bağımsız, kızlar ise göreceli olarak daha sakin, bağımlı ve kısıtlıdırlar. Cinsiyete bağlı bu tercihlerin tersine bir zorlamayla değiştirelemediği ve ilerleyen yaşlarda okuldaki etkinliklerde kendini gösterdiği saptanmıştır.[3,4] Özellikle ilkokul yıllarındaki sözel ağırlıklı ve edilgen eğitim sistemi nedeniyle kızlar genellikle daha başarılı olurlar.

5. Bilişsel Yeteneklerdeki Farklılıklar: Global bir üstünlükten çok, cinsler arası bir farklılık sözkonusudur bu alanda. Tabi buna bağlı olarak da belli kesimlerde cinslerin birbirine üstünlüğü. Erkekler kadınlara kıyasla görsel-uzaysal ve matematiksel alanda, kadınlarsa sözel yetenekte üstündür. Bu birçok araştırmayla ortaya konmuş kalıcı bir bulgudur. Kızlar erkeklere göre konuşmaya daha erken başlarlar, bazı araştırmacılar kızların daha fazla prelinguistik vokalizasyon kullandığını, ve erken konuşmanın ötesinde daha zengin sözcük dağarcığına sahip olduğunu bulmuşlardır. Üç yaşında kızların % 90'nın konuşmaları anlaşılır hale gelmiştir, oysa erkeklerin bu duruma gelebilmeleri için bir yıl daha geçmesi gereklidir.[4] 5-11 yaşları arasında sözel akıcılık kızlarda daha fazladır, yaşıtları erkek çocuklara göre hafleri, renkleri ve nesneleri daha hızlı adlandırabilirler. 11 yaşına dek sözel yeteneklerde izlenen bu geniş farklılık, lise yılları boyunca da artarak sürer. Adölesan yıllarından başlayarak, oğlanlar uzaysal/boşluksal kavramlarla ilgili kavrayışta yaşıtları kızlardan daha başarılıdırlar. Yine matematik alanında da oğlan çocukları lehine önemli bir fark sözkonusudur. Yine önemli bir fark da kadınlarda duygusal ve mantıksal alan ayrımının erkeklere göre daha az belirgin olmasıdır.

6. İkincil Cinsel Davranışlar: Kadınların algılama sistemi, dokunma, koku ve ses eşiği olarak erkeklerden daha duyarlıdır. Bu duyarlılık ötesinde bireysel ve bireylerarası ilişkiler daha önceliklidir. Bunun cinsel yaşamda da önemli etkileri görülür. Cinsel uyanış erkeklerde daha erken yaşta başlar, erotik düş görme kızlarda hemen hemen hiç görülmezken erkeklerde sıktır. Cinsel isteklilikteki farklı-

4. *Beynimizdeki Cinsellik.* A. Moir, D. Jessel cep kitapları İstanbul, 1992.

lık dışında erkekler daha çok sayıda kadınla cinsel ilişkide bulunmaya eğilimlidir. Kadın-erkek ilişkisinde, erkek cinselliği öne alırken, kadın ilişkinin iletişim yönüne daha ağırlık verir. Belki bu nedenle olsa gerek, "toplumsal kısıtlamalar olmasa erkeğin yaşamı boyunca cinsel ilişkide bulunacağı eşleri seçerken çok eşliliğe yöneleceği kuşkusuzdur... Kadının değişik eşlerle ilişki kurmaya daha az merakı vardır".[4] Erkeklerde algılama alanında en öncelikli duyu görmedir. Kadınlarda görsel uyarılma ikinci planda yer alırken erkekte öncelikli bir yeri vardır. Cinsel hormonların kadın davranışlarına olan etkisi duygusal alanda da dalgalanmalara yol açar.

Evet, çok kaba bir şekilde 6 farklı alanda kadın ve erkek cinslerinin ayrıldığı noktaların sadece başlıklarını belirlemiş olduk. Herbir başlığın ve ayrımın altını birçok deneysel veriyle doldurmak olası; ama bu yazıyı gereksiz yere uzatacağından başlıkları belirtmekle yetiniyorum. İstenildiğinde bu kaynaklara ulaşmak olası.

Kadın-erkek farklılığını ele alırken modern psikoterapi akımlarının öncüsü olan Freud ve psikoanalitik akımdan söz etmemek işin psikoloji yanını eksik bırakacak. O nedenle biraz da onun üstünde duralım. Freud'da kadınlık kavramı masohizm, narsisizm ve edilgenlik üzerine kuruludur. Birbirinden farklılıklar taşıyan kadınlık ve erkeklik kimlikleri Freud'un teorisine göre özdeşimlerle kurulur. Daha sonrakilerle birlikte düşünürsek psikodinamik teoriye göre cinsellik ve üretkenlik potansiyeli derin bir şekilde kendilik duygusuyla özdeşleşmiştir. Kadın vücuduyla ilgili özgün kimi belirtiler ve normal fiziksel değişimler (örneğin adet kanaması) psikolojik zedelenebilirliği arttırabilir ve açık bir şekilde kişinin kendine güvenini ve değerini etkiler. Jinekolojik belirtiler veya değişiklikler, kendini kötü hissetmeye veya çöküntüye yol açabilir. Rahimleri ameliyatla alınmış kadınlarda ortaya çıkan ruhsal tepkiler, güçlü bir şekilde kendilik organizasyonuyla bunların ilişkisini ortaya koyar.[5] Ruh bilimin bakışını Jung'un görüşleriyle de genişletmek olası. Modern ruhbilimdeki biyolojik açıklama modeline kayış; gerek beyinle ilgili gerekse de hormonal farklılıklara

5. *The American Journal of Psychiatry*. Vol. 146 November 1989. Psychiatric Syndromes linked to reproductive function in women: A review of current knowledge M.J. Gitlin, R.O. Pasnau.

yönelik çok zengin bir veri kümesini sunuyor. Bu bulguların giderek artacağı ve çeşitleneceği muhakkak. Ancak bunları yorumlarken, farklılığın nedeni değil, ifadesi olabilecekleri olasılığını gözden ırak tutmamak gerektiğini belirtelim. Böyle bir bakışla bakarsak ayrımlardaki bu zenginliğin, kadın-erkek cinslerine verili özelliklerden doğan farklılığın sergilediğini düşünebiliriz.

Tüm bu verilerin, bulguların bize anlattığı şu; 'cinsiyet' sonradan edinilen birşey değil, insana verili doğuştan getirdiği birşeydir. Cinslerin sahip olduğu kaynaklar, özellikler de böyledir. Bunlara göre yaşamayı reddetmek, bir anlamda doğal olana karşı çıkma tavrını içinde barındırıyor. Oysa bu farklılıklar hoşumuza gitmiyorsa bile, en azından bundan haberdar olmanın yaşantımızı daha kolay ve anlaşılır hale getireceği açık. Farklılıkların tarihsel süreçten gelen yansımaları bunun böyle olduğunu gösteriyor. Farklılığın olması adaletin, hukukun yokluğu anlamına gelmiyor; "eşitlik" konusu doğrudan onun kapsamına giriyor. Bu ise çok zengin bir alan, zengin olduğu kadar da bizim insan oluşumuzla ilgili bir alan. Özelliklerimizi bilerek bu alana girmek işimizi kolaylaştırır.

İMAJ YAYINLARI

KLASİK ARAP LİTERATÜRÜ

IGNACE GOLDZIHER

Çevirenler

Prof. Dr. Azmi Yüksel

Doç. Dr. Rahmi Er

Tanınmış doğu bilimcilerinden Ignace GOLDZIHER'in bu eseri doğu din ve düşüncesine, bilimsel çalışmalarına ilgi duyan bütün herkes için gerçek bir başvuru kaynağı niteliğindedir. İslam öncesi dönemden yaklaşık onsekizinci yüzyıla kadar Arapça yazılmış bütün bilimsel eserlerin bir dökümü diyebileceğimiz *Klasik Arap Literatürü* şiirden anlatıya, hukuktan felsefeye, ilahiyattan filolojiye, simya, matematik, astronomi, tıp, kimya ve hatta oftalmolojiye kadar bütün bilim dallarındaki kayda değer çalışmaları tarıyor... Arap-İslam biliminin Avrupa rönesansına bir zemin hazırladığı yolundaki düşünceler, bu kitabı okuduktan sonra daha gerçek bir zemine oturacaktır.

GÜNGÖRLER İŞ MERKEZİ - İNKILAP SOKAK - 2/54 KIZILAY / ANKARA
TEL: 435 64 89